

ՏԱՂԱՆ ԴԱԻՈՐ ՀԱՅ ԴԷՄՔԵՐ

ՏՈՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ ԳՐԻԳՈՐ ԳԱՍԱԳԵԱՆ

Երևկտրարան—Բժշկական

Արտասահմանեան Հայութիւնը՝ որ իր գոյութեան կուտին մէջ ամէն խոչընդոտնելու յաղթող հանդիսանալու ճգնած է, նաև քաղաքակիրթ ազգերու հետ շփման

ւոր գիծերը մեզ տեղեկագրել, և իր մեղի նուիրած երկին ճակատը արձանագրել՝ թէ «Պարտական եմ իմ փոքրիկ երկովս արտայայտել զհանրատման անկեղծ զգացում մը այդ վաղեմի ու պատմական հաստատութեան, որուն Միփրոսեան Հայերը ծնունդ տուած են, և որ միշտ կը մնայ իբր կրող Հայ ջանքին»:

*
*
*

Տօքթ. Միգրամ Գասապեան

և մրցման մէջ բարձր տաղանդ ունենալը իր գործերով ղրապէս ապացուցած է:

Մենք մեր զարմին պատուարբի անհատի մը մասին գրելու միջոցնիս՝ ուրախութիւն կը զգանք իւր ղիմագիծը և հեղինակութիւնները ծանօթացնել մեր պատուական ընթերցողներուն. նաև չենք վարանիր հրապարակաւ ընտրակալութիւն յայտնելու սոյն համակրելի Պարոնին՝ որ բարեհաճած է իր կենսագրութեան զլիա-

Անցեալ տարի Հին և Նոր աշխարհներու գիտական մամուլը, հարիւրէ աւելի օրաթերթի մասնագիտական հանդէսներ, պանծացուցին Տօքթ. Միհրան Գ. Գասապեանի անունը՝ իբր եզակի ելակտրագէտ, բժիշկ և հեղինակ, վշտակիր մարդկութեան բարեբար, տոկուն նկարագրի և բարձր տաղանդի տէր անձնուորութիւն:

Բաւ է յիշել հետեւեալ հանդէսներու անունները՝ որոնց մէջ մեր համարին ղիտականին տրուած ղովեստները, ամբողջ հայ սրտերն կը հրձուեցնեն. *Archives of the Roentgen Ray, London.* — *Fortschritte auf dem Gebiete der Rigenstrahlen, Hamburg.* — *British Medical Journal, London.* — *University of Pennsylvania Medical Bulletin, Philadelphia.* — *Medical Electrolology and Radiology, London.* — *Journal American Medical Association, Chicago.* — *American Journal of Medical Sciences, Philadelphia.* — *Canadian Journal of Medicine and surgery, Toronto.* — *Pacific Medical Journal, San Francisco, ևն. ևն.*

Վերոյիշեալ Հանդէսներէն առաջինը իր խմբագրականին մէջ կը գրէ թէ՝

«Մենք կը հաւատանք թէ Տօքթ. Գասապեանի ղործը ցատական երկ մը պիտի ըլլայ Ամերիկայի մէջ՝ Բոնթ-

կենսաբանութեան նկատմամբ, Շփումէ կամ Բնքնաբերա-
բար արտադրուող ելեկտրականութեան ժառանգորդութեան
զուտիւ կատարեալ է, ու պատկերազարգեալ՝ Հիւանդա-
բուժական եղանակներու բացատրանկարներովը, Տպա-
գրիւտ, Ընդարձակելու, Հաստատելու, եղանակաւորելու
լուսանկարչական արուեստը ժանրամանօրէն նկարա-
գրութեան է, ու Ամերիկեան մեթոտներուն նկարագրութեան
նը կրնայ ուղիւնախիստ այս կողմից գիտնականներուն շատ
օգտակար բաներ ստեղծեցնել: Բոնթկենականութիւն մեկու-
թեան խնդիրն ալ պրպտութեան է ժանրամանօրէն, և այդ
զուտիւ կ'արժէ ուշադրութեամբ կարդալ, Բոնթկենեան
ճառագայթները որովայնի և կուրծքի ակտաքննութեան
մէջ զորածեղելու նկատմամբ Ընդարձակօրէն խօսած է:
Հեղինակը, յայտնապէս կատարեալ տեղեկութիւն ունի
Ամերիկայի և Եւրոպայի մէջ զորածարուած այլազան
մեթոտներուն վրայ: Տօքթ. Գասապեան այնպէս կ'երեւի՝
թէ մեծ ուշադրութիւն գործուցած է տեղայի ներքին-
նկարչութեան: Այս նիւթին վրայ խօսող զուտիւ գրքին
ամենէն լաւն է: Ամբողջ գիրքը և բացառել թէ Ամե-
րիկայի մեր եզրայրակիցները ելեկտրական ուժ և ճիւղի
մէջ ո՛ր մէկ կերպով եւ մնացոր ճն Ազգայական կամ
միւս Եւրոպական գիտնականներէն: Ուրախակից ենք ա-
նոցն որ Տօքթ. Գասապեանի նման կարող ներկայացու-
ցել մը ունեցեր են »:

*
* *

Այս Հայ տաղանդաւոր Բրոֆէսսոր Գա-
սապեանը 1869ին կեսաբրիա ծնած է.
իւր նախնական ուսումը ծննդավայրին մէջ
առնելէն յետոյ՝ 1887ին Ամերիկեան վար-
ժարանի շրջանաւարտ եղած և ապա հինգ
տարի սոյն պարոցին մէջ դասախօսած և
կենաց պայքարը 1892ին լինքը Պոլիս
կը մղէ, ուր լուսանկարչութեան զբաղելէ
վերջ՝ կը չուէ դէպ ի Լոնտրա՝ երկու տա-
րի աստուածաբանական ուսումներու հրմ-
տանալու համար: Նիւ-Եորք կ'անցնի
1894ին վերջերը և կը յաջողի բժշկու-
թեան բարձրագոյն վարժարանի մէջ մտ-
նել, ուր 1898ին ամենափայլուն կերպով
ընթացքը կը վերջացնէ և Տօքթօրութեան
վկայականը կը ստանայ: Փութով կը հրա-
ւիրուի Միացեալ Նահանգաց բանակին
բժիշկներուն շարքին մէջ մտնել: Սպան-
Ամերիկեան պատերազմի ժամանակ պաշ-
տօնապէս իրեն կը յանձնուի՝ վիրաւո-
րեալներն Բոնթկենեան ճառագայթներու
ենթարկել, մարմնի և ոսկրներու մէջ մը-
խուած գնդակներուն տեղերը լուսանկա-
րել, վիրահատութիւններ ընել, և այլն:
Իր զործիւկերպը մեծապէս գնահատուե-
լով զօրավարներէն, Հասարակապետու-
թիւնը զինքը նախ « Օնօրա քլը » և ապա

« Լըրուր » կ'անուանէ: 1898ի պատերազ-
մէն յետոյ, Տօքթ. Գասապեան Ֆիլա-
տելֆիա կը հաստատուի՝ քաղաքին վիրա-
բուժական վարժարանին 4000 հիւանդներն
դարմանելու և բազմաթիւ ուսանողներու
դասախօսելու պաշտօնով, իսկ 1903ին
Բոնթկենեան ճառագայթներու նշանաւոր
աշխատանոցին վերատեսչութեան կը բար-
ձրանայ:

Սակայն Բրոֆ. Գասապեանի համարը
գիտական աշխարհի մէջ մեծ արձագանգ
գտնելն 1905ին կը սկսի: Սոյն Թուակա-
նին Պեմփրի մէջ Radiology և Joni-
zationի համար գումարուած միջազգային
համաժողովին կը մասնակցի՝ բովանդակ
Միացեալ Նահանգաց ներկայացուցիչի
տիտղոսով: Յիշեալ համաժողովին մէջ
ինքը Ամերիկեան Բժշկական, Ամերիկեան
Բոնթկենեան ճառագայրի, և Ամերիկեան Ե-
լեկտրաբուժութեան երեք ընկերութիւններու
կողմանէ պատգամաւոր ընտրուած ըլլալով՝
զանազան բանախօսութիւններ կատարած
է « Röntgen Ray Therapy »-ի վրայ:
Նոյն տարին նաև ի Փարիզ « Société
Française d'Électrothérapie et de
Radiologie Médicale »-ի առջև վերոյի-
շեալ նիւթի վրայ բանախօսութիւններ ը-
նելով հայ գիտունը, իր ազգին անունը
պանծացուցած է քաղաքակիրթ ազգերու
գիտնական կաճառներուն առջև:

Կեսարիոյ մէջ կաթոգին մայրը և հա-
րազատները՝ այսպիսի սիրականի մը վե-
րադարձին 16 տարիէ ի վեր սպասելէ
յետոյ, Թիւրքիոյ նոր Սահմանադրութիւնը
անցեալ տարի զիրենց կը հրճուեցնէ:
Տօքթ. Գասապեան կ'այցելէ իր ծննդա-
վայրը, ի դարձին Պոլսոյ English Mis-
sion House (Friends) ի մէջ X. ճա-
ռագայթներու վրայ բանախօսելու միջոց՝
ուրիշ զօրաւոր ճառագայթ մը կը գրաւէ
իր սիրտը: Օր. Վիրգինէ կիրակոսեանն
էր՝ որոյ հետ ղեկտմութիւն 3ին ամուսնա-
նալով՝ կ'ուղևորի դէպ ի Ֆիլատելֆիա,
արդիւնալի կեանքը աւելի երջանկութեամբ
շարունակելու համար:

*
* *

Տօրթ. Մ. Գասապեանի անուան յուշարձան մ'է յիրաւի իր ստուարահատոր երկը՝ որ դաժաւ 545 էջերէ բաղկացած է և 245 նրբին պատկերներ կը բովանդակէ : Սմիթսօնեան Ընկերութեան հրատարակութեանց նմանող՝ ամենամաքուր տպագրութեամբ՝ գրքին ճակատը RÖNTGEN RAYS and ELECTRO-THERAPEUTICS with chapters on Radium and Phototherapy անունը կը կրէ, հեղինակին Mihran Krikor Kassabian, D. M. անուան կը յաջորդեն իր տիւրոսները Director of the Röntgen Ray Laboratory of Philadelphia Hospital; Formerly in charge of the Röntgen Ray Laboratory and Instructor in Electro-Therapeutics in Medical-Chirurgical Hospital and College; Member of the Philadelphia County Medical Society, ևն. ևն :

Որոշ և յանկուցիչ ոճով գրուած այս անգղիերէն հրատարակութիւնը երեք մասերու կը բաժնուի : Առաջին մասը՝ որ տասը գլուխ կը բովանդակէ՝ էլեկտրաբուժութեամբ կը զբաղի : Երկրորդ մասը ութը գլխակարգութիւն ունի : Թոնթկէնեան ճառագայթներով ախտազննութեանց մեթոտները, և այլն, կը սորվեցնէ : Իսկ երրորդ մասը եօթը գլուխ կը բովանդակէ : Որոնց մէջ ճառագայթաբուժութեան, Ռատիումաբանութեան և Լուսաբուժութեան եղանակներու վրայ կը ճառէ :

Այս մեծ և կարեւոր երկը՝ ո'չ միայն իբր դասագիրք կրնայ գործածուիլ բարձրագոյն վարժարաններու մէջ, այլ նաև էլեկտրաբուժութեամբ զբաղող գիտնականներու իբր առձեռն առաջնորդ կրնայ ծառայիլ :

Ըսենք նաև որ այս գեղանի հրատարակութեան երեք մասերու գլուխներն այնպիսի բանիմաց կերպով դասակարգուած են՝ որ ընթերցողը էլեկտրութեան, Թոնթկէնեան ճառագայթներու, Ռատիումի և այլ գիտներու պատմութեանց հմտանալէն

զատ՝ լիուլի տեղեկութիւններ կ'ունենայ սկզբնական, յաջորդական և կատարեալ գործեալ՝ ամէն կարեւոր էլեկտրաբուժական գործիչներու մասին : Իսկ հեղինակին գծագրած և լուսանկարած փորձառական պատկերներու ճոխութիւնը և մաքուր տըպագրութիւնը հոգի և շնորհք կը սփռէ բովանդակ աշխատասիրութեան վրայ :

Մենք կը կրկնենք՝ որ ներքին հիւանդութիւններու, խոցերու, կուրած կամ խախտած ոսկրներու, ջղային դրութեան հիւանդացած մասերու մետաղեայ գնդակները՝ կը հրճուցնեն ընթերցողին սիրտը և կը կրթեն միտքը : Նոյն իսկ ատամնաբուժութեան զլուխը, փտած, կտրած, ատամնակոպիւնին մէջ թաղուած ականներու մասին գրածները և նկարները մեծապէս շահեկան են :

Գործին վարկը այնքան բարձր կը գրտնենք, որքան որ Տօրթ. Մ. Գասապեան 13 տարի անընդհատ հիւանդանոցներու, իր սեպչական աշխատանոցին և պատեռազմի դաշտին վրայ 10,000էն աւելի հիւանդներ զննելով և ուսումնասիրելով՝ գլուխ տարած է : Առաջին տպագրութիւնը 2000 օրինակը 11 ամսուան մէջ վաճառուած է, և այժմ գիտնական Տօրթօրը կը պատրասէ երկրորդ տպագրութիւն մը աւելի ճոխ և կատարեալ : Մօտեւս լոյս պիտի տեսնէ իր ուրիշ մէկ երկը՝ Հայոց 75 տարիէ ի վեր Ամերիկոյ մէջ գործունէութեան մասին, անգղիերէն, պատմական ուսումնասիրութեամբ ճոխացած : Ասով հեղինակը մեծապէս սատարած պիտի ըլլայ մեր ազգին վարկը և յարգը մասնաւոր ընել Հին և Նոր աշխարհի անգլիագէտ ժողովուրդներուն :

Բժշկական բազմաթիւ Հաստատութիւններու անդամ, Նախագահ, Թղթակից, և այլն, հղող Տօրթ. Մ. Գասապեանի, օտարներէ ալ գնահատուած հայ հանճարին, մեր ջերմաջերմ շնորհաւորութիւնները ուղղեմուս միջոց՝ կը մաղթենք նաև որ մեր ազգային մատենադարանը ճոխանայ իւր բազմահմուտ երկերուն հայերէն թարգմանութիւններով :

Հ. Ն. ՏՈՐՈՑԻՆԵԱՆ